

IX

HALK ZÜMRESİ SİYASİ PROGRAMI*Maksat ve Meslek*

1. Memlekette bilâ kayd ü şart halkı hâkim kılmak üzere "Halk Zümresi" teşekkül etmiştir.
2. Asrın icabına ve halkın ihtiyacına göre muktezi teceddüdat ve tesisatı temin etmek Zümre'nin gayesidir.
3. Zümre, İslâmiyetin kudsi esasatına istinat ederek Asr-ı Saadetteki samimiyet-i müsterekeyi iadeye ve Garptan gelen ifsadat-ı ahlâkiyyeyi, tahakküm ve ihtirasatı takım ve imhaya çalışmakla yolunu Hak yolu, Allah yolu bilir.
4. Zümre'nin meslek-i esasisi halkın refah-ı umumiye mütesaviyen nail ve hâdim olmak hakkını ihraz etmesine hizmet ve delâlettir. Zümre'nin nazarında, bedenî veya fikrî emeğinin mukabili olarak yaşayan reñber, amele, hurfet ve sanat erbabı, müderris, muallim, memur, hademe gibi faaliyet ve mesai anasırı beşeriyetin hakiki hâdimleridir.
5. Terbiyede ve istihzarat-ı müstakbelede uhuvvet ve içtimaiyyet-i umumiyyeyi ferdiyet-i hodbinâneye hâkim kılmak, Zümre'nin en başlı umdelerinden biridir.
6. Zümre, kapitalistlerin mahsul-ü tasniatı ve emperyalistlerin vesile-yi müdahelât ve tahakkümü olan düyun-u hariciyye ve imtiyazat-ı ecnebiyyeyi, masum halk hesabına, en haksız bir külfet-i zâlime addeder.

Halk ve Hükümet

7. İcra kuvveti ile teşri' selâhiyeti halkın Büyük Şûrâsında temerküz eder.
8. Büyük Şûrâ, livalardan rey-i âm ile intihap olunan mümessillerden tereküp eder.
Onsekiz yaşını ikmal eden her fert intihap etmek ve yirmibeş yaşını ikmal edenler de intihap edilmek hakkına maliktir.
9. Büyük Şûrâ âzâları iki sene müddetle intihap olunurlar ve alelâde olarak lâakâl dört ay içtima ederler. Büyük Şûrâ, kâffe-i mesalih için merci' ve hâkemdir. Şûrâ münakid bulunmadığı zaman âzâsından üçte biri intihapla müçtemi kalarak, Şûrâya ait hukuk ve selâhiyeti istimal eder.
10. İntihabın adım ül-imbkân olduğu, mürettep âzânın sülûsan ekseriyetiyle tahakkuk ettiği takdirde, devre-i intihabiyyenin her defasında azamî bir sene temdidî caizdir.
11. Kanun-u mahsusla diğer şûrâlara tefrik edilen vezaif ve selâhiyet fevkindeki kavaninin vaz'ı ve tadili ve feshi ve hukuk-u müktesebenin tevsii ve tahdidî, aff-ı umumî ve hususî, akd-i sulh ve ilân-ı harp, tanzim veya tasdik-i muahedat Büyük Şûrânın cümle-yi hukukundandır.
12. Büyük Şûrâ, hükümetin inkisam ettiği şubeleri, kendi arasından müntehap İcra Vekilleri marifetiyle idare eder. Âzâ-yı mütebakiyye icraî

hususatta, vekillere tayin-i istikamet ve teftiş ve murakabe ile leddelicap, bunlardan bazılarını veya cümlesini tebdil eyler.

İdare

[13.] Memleket, coğrafi ve vaziyet-i iktisadi münasebet itibarları ile vücade gelmiş ve gelecek nahiye, kaza ve liva şûrâları marifetiyle idare olunur. Nahiye ve liva şûrâlarının reisleri o cüz-ü idarilerin icra âmiridir. Memuriyetleri birer derece yukarı şûrâların ekseriyetiyle tasdik olunur.

14. Vahdet-i idare ile cereyan-ı umurun halelden masun kalmasını teminen memleket teftiş mıntıklarına ayrılarak Büyük Şûrâ, her defasında ayrı müfettişler göndermek suretiyle, işbu mıntıkları mütemadiyen teftiş ve murakabe ettirir. Livalar arasında çıkacak ihtilâfı her liva şûrâsından ikişer zatla birlikte müfettiş tetkik ve halleder, müfettiş keyfiyetten Büyük Şûrâyı haberdar etmeye mecburdur.

Hidemat-ı Umumiyye

15. Şer'iyye ve Evkaf, Sıhhiyye ve Muavenet-i İçtimaiyye, Maarif, İktisat, Adliye, Maliye, Dahiliye, Nafia, Hariciye ve gaye-i meşruamızın istihsaline değin Müdafaa-yı Milliyye vekâletlerinden ibarettir.

16. Uhuvvet-i umumiyyenin tesisini isteyen "Halk Zümresi" muharebe ve mücadeleyi ancak tahakküm ve istilâ davalarına mani olmak ve emperyalizmi imha ve beynelbeşer fitneyi izale etmek için meşru görür; ve bu vazifeyi bilâ istisna her fert hakkında istitaat nisbetinde hem madden hem beden mecburî telâkki eder.

17. Zümre; içtimai, idarî ve ahlâki noksanları izale sırasında, küül, fuhuş, ırza tasallut, sirkat ve emsali zemaim-i ahlâkiyyenin men' ve neh-yini de olanca ehemmiyetle nazar-ı itibare alacaktır.

18. Zümre mektep tahsilini cemiyetin hayat-ı müşterekesindeki esat-ı samimiyyeye göre, meccanî ve leylî olarak teyide taraftardır. Her tarafta mektepler ve umumî kütüphaneler açılarak okumadık kimse bırakılmayacaktır. Müessesat-ı ameliyye ve fenniyyenin adetleri teksir olunacak; ve bunların cümlesi hükümetin idaresinde ve meccanî olacaktır.

19. Umur-u maliyyede Zümre'nin gayesi mesai-yi umumiyyeyi hüsn-ü tanzim ve tevzi edebilmektir. Bu gaye temin olununcaya kadar vergilerde nisbet-i âdaleye ihtimam olunacak, ikinci sınıf olan işçi ve köylü şimdîye kadar ezildikleri bâr-ı tekâliften kurtarılacaktır.

20. Arazinin rekabesi beytülmale aittir. Toprakları olmayanlara, hükümetce kâfi miktarda ve bilâ bedel arazi verilerek, her rençberin hür ve müstakil çalışabilmesi ve bu suretle toprakların azamî imar ve istismarı temin olunacaktır. Bu husus kanun-u mahsusla tesbit edilecektir.

21. Emekçilerin (işçi ve köylülerin) meskenleri[nin] kavaid-i sıhhiyyeye muvafık olması ve bunların çalıştıkları mahallerde her türlü tehli-keden masun bulunmaları hükümetçe temin edilecektir.

22. Eczahaneler ve hastahaneler hükümetin taht-ı idaresindedir. Hastalık halinde meccanen tedavi edilmek her ferdin hakkıdır.

23. Halk Zümresi, sât-ı zâtisiyle cemiyet hayatında mevki bulamayacak acezeyi ve ihtiyar, malûl ve mariz olanları hayat-ı umumiyyenin aynı derecede menafi-i müştereke ve mütesaviyyesinden ayırmaz. Onaltı

Müfettişler idare ve maksad-ı içtimai hilâfına hareket eden şûrâ reislerinin tebdili kendisini müzakerata iştirak ettirmek şartıyla ait olduğu şûrâya esbab-ı mucibesıyla arz eder ve keyfiyetten büyük şûrâyı haberdar eyler.

191

VAKFI

TÜRKİYE'DE SOL AKIMLAR

yaşına kadar fakara çocukları hükümetçe iskân ve infak ve terbiye olunur.

24. Teşebbüsât-ı nafıada imtiyaz usulü yoktur. Tesisât-ı nafıanın kâfesi halkın hukuk-u umumiyyesi meyanına dahil ve hükümetin taht-ı idaresindedir.

25. Halk Zümresi, adalet esaslarında netayıç ve hadisatla değil, esbap ve müessirat ile mücadelenin müsmir ve müessir olduğuna kanidir. Binaenaleyh, her nevi ihtirasat ile rüçhan ve tefavvuk daiyelerini, marazî infialât-ı ruhiyyesi, irsî ve ecdadî sevaik-i beşeriyyeyi ıslah edecek müessesata, mahkemelerden, hapishanelerden ve bunlara müntehi olan bütün cürüm ve ceza hakkındaki nazariyelerden ziyade ehemmiyet verecektir.

26. Tedricen, âzâsı halk tarafından münthap Halk Mahkemeleri teşkil olunacak ve hapishaneler dar-ül-mesai haline kalbedilecektir.

27. Refah-ı umumiyi mesainin âheng-i intizamından çıkaracak olan Halk Zümresi, muhtekirlerin hile ve desiselerle cem ve celp etmiş olduğu magsubattan nefretle, en sahih sermayeyi say ü amelden ibaret bilir.

Teraküm ve inhisarı gayr-i caiz menafiin azami mikyas ile husul ve fevzii için istihsal ve istihlak kooperatifleri vücade getirilecektir. Ticaret-i hariciyye hükümetin taht-ı himaye ve murakabesinde bulunan bu teşkilât marifetiyle yapılacaktır.

28. İşbu siyasi program muhteviyatının temin-i tatbiki için muktezi kavanin ve nizamatı ihzar ve teklif etmek üzere Zümre mensuplarından ve mütehassıslardan mürekkep zevat işe başlayacaktır.

8 Eylül 1920 tarihli *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinden.

192
TÜRKİYE SOSYAL TARAFI

[KÖR] ALİ İHSAN BEYİN PROGRAMI VE NOTLARI
MUKADDİME

Fırka, Osmanlı İmparatorluğunun şu dört sebepten sukut ve inhita-ta uğradığı kanaatindedir.

1. Vaktiyle hakikî tımar sahiplerinin mağlûbiyet ve indirası üzerine halkın idare-i memlekettten katiyyen uzaklaştırılarak hükümetin kapıku-lu ananâtına vâris ve halkın ihtiyaçlarını gayr-ı müdrük zümreye intikal ve inhisarı.

2. Bunun neticesi olarak memur ve bittabi müstehlik sınıfın bütün hüsn-ü niyetine rağmen ıslahata şiddetle taraftar olduğu zamanlarda bile idarenin tanziminde umûr-u iktisadiyeye bigâne kalması.

3. Fakr-ü sefalet neticesi akaid ve fezail hakkındaki telâkkilerin za'fa duçar olarak dinî, ahlâkî düsturların mürde ve bi'meâl ibâreler halinde kalması.

4. Ecanip tarafından tahrik edilen bazı anasırın "Hâkim Kavim" ad-dolunan Türk ve Müslüman halk ile mücadelesi.

Fırkanın kanaatına göre, sukutumıza sebep olan bu âmilleri ortadan kaldırarak yeni bir Türkiye te'sis edebilmek için yalnız bir çare vardır ki, o da idareyi halk idaresi şekline tebdil ve idarenin tanziminde halkın iktisadî ihtiyaçlarını rehber ittihaz eylemektir. Eğer halk fikaralığın, sefalet-in zebunu olmaz ise, maddiyatı inkişâf edebileceği gibi, ancak o zaman doğru düşünmeğe ve doğru hareket etmeğe, manâsız ve mürde lâfızları canlı ibârelere tebdil etmeğe muktedir olabilir ve efkârı, mesainin hüsn-ü tanziminden tevellüdü tabii olan refah-ı maddî, teali-i maneviyeye matuf olacağı için unsur-ı mücadelâta ve vekayi-i maziyenin tahrihi ve su-i tel-kini suretiyle sunuf-u âliye tarafından hissiyât taglit edilerek idare olu-nan tarzı siyasetin tahrikâtına bigâne kalır.

PROGRAM

Meslek

Türkiye devletinin umde-i teşekkülû tahsil ve ta'mim-i refah ve te'-min-i adl ve müsavattır.

Bu itibarla meslek-i esası, âmme-i halkın refah-ı umumiyyeye hadim bir uzv-u nâfi halini iktisap etmesine hizmet ve delâlet ve bu hususa mas-ruf teşebbüsâtı, indiyattan tecrit ile iktisadî iş bölümünün icabâtına mu-tavaat ve dahil-î memlekette aheng-i iktisadın te'sisiyle seyyiat-ı reka-betten halkı siyanettir.

Hakk-ı Hükümet

Madde 1 — Hakk-ı hükümet ve hâkimiyet bilâ kayd-ü şart millete râcidir. Bu itibar ile kudret-i icrâ ve selâhiyet-i teşri millet'in mümessili hakikisi olan Meclis-i Umûmi-i Millette tecelli eyler.

Madde 2 — Meclis-i Umûmî-i Millî, cüz-ü tam-ı idari olan livalarda mukim ve atiyüzzikir mesâlike münkasem ahalinin rey-i âm usuliyile intihap edecekleri mebuslardan terekkün eder. Her meslek eshabı kendi mebuslarını içlerinden ayrıca intihap edecekler ve haiz-i nisab olmıyan meslekler eshabı için de her cüz-ü tam behemehal bir mebus verecektir. Mesalik-i mezkûre erbabından, on sekiz yaşını ikmâl etmiş ve nizamnâme-i mahsusta ayrıca tasrih olunacak esbab-ı manıadan azâde bulunmuş olan her ferd hakk-ı intihabı haizdir. Kezalik bizzat mesalik-i mezkûreye mensup olmayıp da bunları ifasına mecbur oldukları hidemât ve mesaiyi ibraza ikdar için muktezi hidemât-ı beytiyeyi ifa edenler aynı mesleğe mensuplar ile beraber itay-ı re'y eylerler.

Mesâlik-i mezkûre şunlardır:

1. Çiftçiler, çobanlar
2. Sanatkârlar
3. Tacirler
4. Me'murin ve müstahdemin
5. Efrad-ı askeriyye
6. Gemiciler
7. Madenciler }bulunan elviyede
8. Serbest meslekler eshabı
9. İşçiler

Madde 3 — Mebusân iki sene müddetle intihap olunur, ve ikişer ayı tecavüz etmemek üzere senede iki defa akd-i içtima' eyler.

Mebusânın gayr-i mün'akid bulunduğu zamanlarda âzâsından üçte biri intihap ile müçtemi kalır ve kâffe-i mesalih için merci ve hâkimdir. Meclis mün'akid bulunduğu zamanlar selâhiyet-i icra ve hakk-ı teşri' kendisine ait olup gayr-i mün'akid bulunduğu zamanlarda hâl-i içtimaı muhafaza etmiş olan sülûsü, Meclise ait hukuk ve selâhiyeti istimâl eyler.

Madde 4 — Bilûmüm kavâninin va'z ve ta'dil ve feshi ve hukuk-u meksubenin tevsî ve teçdidi aff-ı umûmî ve husûsî, akd-i sulh ve ilân-ı harp Meclis-i Umûminin cümle-i hukukundandır.

Madde 5 — Meclis-i Umûmî hükûmetin inkisam ettiği devairi intihabgerdesi olan komiserleri vasıtasıyla idare eyler. Azây-ı mütebakiye icrai husûsatta komiserlere veche tayin eyliyecekleri gibi leddelhacce bunları tebdil ve kâffe-i şubatta icray-ı teftiş hakkını muhafaza eyler.

Madde 6 — Komiserler ile âzây-ı daime arasındaki münasebât ve tefişin tarz-ı icrası nizamât-ı mahsûsa ile tavzih ve irae olunacaktır.

İdare

Madde 7 — Memleketin ihtiva ettiği iktisat merkezleri ehemmiyetleri itibariyle iki sınıf addolunacaktır.

Bunlardan birinci derecede mühim olan merkezler, iktisaden kendisine merbut etrafı ve kazalarıyla livaları, ve ikinci derecede mühim merkezler etrafı ve nahiyeleriyle kazaları teşkilde esastır. İdare bir dereceli olup her liva iktisadî bir merkez etrafında toplanan bir iktisat dairesidir ve cüz-ü tam-ı idaridir. Her cüz-ü tamda idare-i mahalliyeye ve hidemât-ı umumiyeye ait teşkilât memleketin ihtiyacına göre şubelendirilir.

Madde 8 — Livaların idare-i mahalliyeyi, mevzu kavanin ve nizamât

dahilinde tanzim ve hususi bütçeyi tertip ve suret-i sarfını ta'yin selâhiyetini haiz umûmî meclislere maliktir. Meclis-i umûmîlerce müntehap bir encümen livalara ait umur ve hususatı alettemadi mürakabe eyler, ve hususi bütçenin sarfiyatını taht-ı teftişte bulundurulur. Liva dahilinde hidemât-ı mahalliye ait icra selâhiyeti işbu encümenin reisine mevduur. Liva meclis-i umûmîlerinin tarz-ı intihapları mebusan intihabatının aynıdır.

— Madde 9 — İktisaden istidatlarına göre müteaddid köyler bir belediye meclisine malik bir nahiye teşkil ederler. Şehir ve kasabalar dahi bir belediye meclisine maliktirler. Kaza merkezleri şehir ve nevaî-i Belediye mümessillerinden mürekkep olarak teşekkül eden kaza meclislerinin makarrıdır. İşbu kaza meclisleri, o kaza dahilindeki şehir ve kasabalar ile köyleri müştereken alâkadar eden hususatı icra eyler.

Madde 10 — Hidemat-ı umumiye: hariciye, adliye, müdafaa-i milliye, maarif-i umumiye, nafia, maliye, dahiliye, sıhhiye, posta telgraf, ziraat, iktisadiyat, muavenet-i umumiyeden ibaret olup bu hizmetler bervech-i balâ şartlar tahtında on iki komiserliğe ayrılmıştır. Orman ve maadin ziraat komiserliğine, rûsûmat maliyeye; sicill-i nüfus, tapu dahiliyeye mülhak olduğu gibi, ticaret ve sanayi ve umumî istatistik hidemâtı da iktisat komiserliğine ilhak edilmiştir.

Madde 11 — Meclis-i umûmî gayr-i mün'akid bulunduğu zamanlarda icray-ı faaliyet edecek olan sülûs âzâ hidemat-ı umûmiyenin kâffesinde hakk-ı teftiş haiz oldukları gibi, bunlardan müfrez ve umûr-u dahiliyeye nezaretle mükellef bir heyet-i müntahabe de livaları mütemadî bir surette nazar-ı tetkikten geçirecek umûr ve mesalihin intizam dairesinde cereyanına muavenet ve idarenin vahdetini temine hizmet edecek ve müfettişler, hidemât-ı umûmiye sektedar olduğu ve yahut devletin emniyet-i dahiliyesi ihlâl edildiği takdirde, encümen reisine işten el çektirerek idareyi deruhde etmeğe ve leddehacce dahiliye komiserliğinin inzimam-ı rey ve muvafakatiyle meclisi in'ikada davet etmeğe ve encümeni yeniden intihap ettirmeğe selâhiyettar olacaktır. Bu suretle hidemat-ı umûmiye veya devletin emniyet-i dahiliyesi muhtel olur ve meclis-i umûmî âzâsının kanun-u esasî ve siyaset-i devlete mugayir fikir ve kanaata sahip oldukları tebeyyün eder ise dahiliye komiseri meclis-i umûmî-i livayı müddetinin inkizasından evvel fesh ile intihabatı tecdid ettirebilir.

Madde 12 — Bilûmun deavinin merci-i rüiyyeti mehakim-i adliye-dir. Ancak ceraim-i askeriyye Divan-ı Harp'lerce muhakeme edilir. Herhangi bir mahalde ihtilâl zuhuru takdirinde İdare-i Örfiyye ilân olunabilir. Fakat İdare-i Örfiyye'nin ilânını mucip olan ahvâl ve ef'âlden dolayı icray-ı muhakemât için Divan-ı Harb-i Örfiler teşkiline mesâğ yoktur. Bu kabil muhakemât dahi mehâkim-i adliyede icra kılınır.

İktisat

Madde 13 — İktisadî menafiin teraküm ve inhisarına mâni olmak matlubtur. Bu itibarla çiftçi ve esnaf ziraî sendika ve istihsal kooperatifleri teşkiline sevk edilecekleri gibi vücutpezir olacak her nevi sendika ve kooperatiflerin yekdiğerleriyle tesis-i irtibatına hizmet edilecek ve eyadi-i tedavül taksir ve bu suretle temin-i tasarruf için istihlâk kooperatifleri da-

hi teksir olunarak müessesât-ı mezkûrenin himâyesi emrinde icap eden ni-zamat tedvin edilecektir.

Madde 14 — İstihsal-i azîmenin tevakkuf ettiği sermayeyi hariçten celp için her türlü teshilât yapılacaktır. Ancak erbab-ı fen ile maliye me'mur-larından maada sai erbabının Türk tâbiyetini haiz olması şarttır.

Madde 15 — Teşebbüsât-ı umûmiye-i iktisadiyede imtiyaz usulü mer-dûd olup bu kabil teşebbüsât hükûmet hesabına icra olunacaktır. Ancak hükûmetin, buna kadir olacağı vüs'at-ı maliyeye vusulüne kadar efrad ve ecnebi sermayesine lüzum görüldüğünden her işin mahiyet ve müsaade-sine göre çareler ve suret-i tesviyeler aranacak, hükûmetin bu kabil iş-lerde hâkimiyeti muhafaza etmesine mukabil bir kısım sermayeyi devlet hazinesinden vermesi ve hariçten gelecek sermaye için asgarî menafi te'min etmesi gibi şekiller ile tahsil-i maksad olunacaktır.

Madde 16 — Ecnebi sermayesinin memlekete duhuliyile faydabaş ol-ması, refah-ı umûmiyeye hizmet namına matlup ve mültezem olmakla be-raber ne hemşehrilik hukukunu haiz olan efrad-ı ahali, ne de ecanip müs-takillen Bank te'sisine ve bu şekil altında muamelât-ı nakdiyye ile iştigâle me'zun değildirler. Ecnebi sermaye-i nakdîsi, dahil-i memlekette amel ola-bilmek için eshab-ı hükûmetle bizzat akd-ı mukaveleye ve nükûd-u mez-kûreyi hükûmet bankasına iştirak suretiyle v'az ve idhale mecburdurlar.

Madde 17 — Fi'len tecavüz, yağma, tahrip mahiyetini iktisap etmemek şartıyla hakk-ı içtima, serbesti-i vicdan, ve hürriyet-i matbuat te'min olunacaktır.

Tertip olunan program halk hükûmetini te'sis maksadiyle tanzim edil-di. Halk hükûmeti demek, bünye-i iktisadiyeyi hâkim kılmak demektir. İki bir şeydir. Zaten programın hudut-u esasiyyesi üç kısımdır.

1. İcra ve teşri kuvvetinin millete raci olduğunu teslim ve bunların tefrikine lüzum olmadığını iddia eyliyerek işbu kuvveti mesalik-i içtimai-ye erbabının mümessil-i hakikilerine vermek;

2. Evvelâ, halk iktisadî nokta-i nazardan tasnif olunduğu zaman asıl sâi ve âmil oldukları tezahür eyliyenleri, yani bizzat istihsal, ma'mûl ve gayr-ı ma'mûl levazımı müstehliklere isâl işlerini yapanları yekdiğeriyle birleştirerek ve muhtelif istihâlelere tâbi tutarak istihsal ve mübadelede bu-gün fazla görünen mutavassıt anasını ref' ve izale etmek;

Saniyen; istihsal, mübadele ve tevzide münferid çalışan kuvvetleri yekdiğeriye rabtederek bu irtibattan zaman, adet ve binnetice kıymet iti-bariyle tasarruf ve cem-i kuvvet eylemek (bundan büyük sermaye kudre-ti maksuddur.);

Salisen; aynı gaye etrafında, aynı meslek erbabının refakat-i sayîâne-lerinden husulpezir olacak yeni ahlâkı, yani adâveté veya hasede râci bi-kaydı veya rekabet yerine, hususî intifaların umûmiyette daha iyi kabil-i temin olduğunu idrakden tevellüt edecek âhenk-i uhuvveti ve aşk-ı vazî-feyi tevliid etmek.

3. İktisadî sahaları cüz-i tam [haline sokarak] ve hükûmet teşkilâ-tını onların içinde ve iktisadî mesainin halkı topladığı noktalarda yaparak, taksimat-ı mülkiyede bugün cari olduğu gibi, halkı birbirine hükûmet ve idare nokta-i nazarından indî ve cebri rabtetmeğe bedel, zaten en büyük

saik ve âmîl olan ihtiyac-ı iktisadının emir ve işaretleri tahtında idare teşkilâtı yapmaktır. Bu tarz-ı taksimat-ı mülkiyye, tabiata muvafık olacağı için hoşnudî ile karşılanır, ve tabiata mugayır olmadığından dolayı halkı iz'âç etmez, ve halk hükümet işlerinden, tâbir-i aherle hidemât-ı umûmiyeden dolayı müessesat-ı hükümetle münasebette bulunmağa mecburiyet his ettiği zaman kendi işi için takip etmek zaruretinde olduğu yoldan gider. İktisadî sahalâr, yollar ve şümendiferler itibariyle kabil-i tahavvüldür. Bu tahavvülât tabii takip olunacaktır.

Programın bervech-i balâ tasrih olunan hutut-u esasiyyesi bize şu faydaları te'min eder:

a) İcra ve teşri' kuvvetlerini gösteren Meclis-i Umûmi memleketin hakikî tablosudur. Ona bakınca kıymetinizin neden ibaret olduğunu anluyacaksınız.

b) Mecliste evvelâ, hâkim olacak en kavi sınıflardır. Tahmin olunabilir ki evvelâ hububat ziraati, saniyen Aydın havalisini kaçırmaz isek bağcılık ve eşcar-ı müsmire yetiştirmek; salisen ormancılık hâkim olur. Mamafih o zaman tefekkürat, istihsal fazlasını tezyide ma'tuf olacağından tenevvün etmemiş sanatlar için de ruh-u müsterek, iktisadî küşayış ve tevlid ve terakki vasıtaları arar. Umur-u nafia, işlerin ehemmiyetine göre tanzim olunur. Adliye bile buna ittiba zaruretinde kalır. Mesail-i adliyyede asıl iş iktisadî münasebetleri tahkim ve takviye ve teşri'den ibaret olur. Yani idare ve teşrii hak ve kudret, maişetin istinad ettiği âmâl-i iktisadiyyeye vukufuları hiçten ibaret olanların veyahut sırf nazari olanların elinden kurtulur. Hakikaten bilenlere, hakikî ihtiyaçları anlıyanlara geçer.

c) Meslek erbabı ve meslek mümessilleri arasında iştirâk-i nazardan bir ruh doğar. Bu ruh onların dimağ-ı müsterekidir. Onun ufkü çok geniş olacağı gibi efraddaki his ve adayetten onda eser yoktur. Bilüzum meslek bizim tasnifimizde zaten mevcut değildir. Bilüzum addolunabilecek şey işin şeklidir, ve eşkâl ise ağır, ağır tahavvül edecektir. Hakikî erbab-ı ticaretin beynelmilel mübadeleden başlayıp en küçük havayıcı tevzie kadar ifası lazim gelen hidematın heyet-i umûmiyyesini irae eden makinada büyük ve mühim mevkileri vardır. Bunlar bu mevkilere geçecek ve bu istihale ile mevcudiyetlerini kurtaracaklardır. Nihayet mesalik erbabının ruh-u müsterekleri bir ruh-u umûmiye inkılâp eyler. Bu her mütefekkirin şahsiyetini refah-ı umûmiye ait işlere feda ve tevdi etmesi ruhudur. Cidali ref' edecek, riyayı kaldıracak olan bu ruhun içtimai te'sirâtı nakabil-i ta'dattır. Saik ve netayici olan refahı, müdafaa ile mükellef asker bile bu ruhun tesiri altındadır. Her zamandan fazla fedakâr olacaktır. Çünkü tevellüt edecek ruh-u umûmî devre-i imtidatları pek kasir olan şahsiyetleri her zamandan fazla istihkar ettirecektir.

Programın üç noktası şu menafii temin edeceğine kanaat-ı tammemiz vardır. Mesele şimdi şuradadır. İşe nereden başlamalı?..

Münakaşa götürmez ki idareye yeni şekli vermek için asıl lâzım olan şey iradedir. Burada hâl-i hazırın devamını isteyen iradeye galip olmalıdır. Bu galebeyi temin ise inkılâp isteyen iradenin daha kavi olmasına tavakkuf eder. O halde kuvveti nereden alacağız?.. Eğer memlekette mütehakim sermayedâr bir sınıf, arazi eshabı, haiz-i imtiyaz asiller olsaydı, ara-

ziden mahrum olan amele ve avâm halk bunlara karşı hareket için bir maksat-ı müştereyeke malik olurlardı. Bizde ise bunlar yoktur. Ve hattâ kanları heder olan efrad-ı askeriyye bile medar-ı istinat bir kemiyet olamaz.

Bir de Millet Meclisi'ne bakalım. Bu meclis yeknazarda bürokrat ve memur ruhuyla meşbû anası hâvidir. Bir takımı reyini aldıkları muhitlere tamamen bigânedir. Ve hattâ oralarca gayr-i ma'rufturlar. Olsa olsa bunlar muhalefet edebilir gibi görünürler. Fakat aynı zamanda şuna dikkat olunmalı ki Millet Meclisi bürokrat olduğu ve âzâsının bir takımı muhitlerinin yabancı olduğu için aynı zamanda zayıf oluyor. O kadar ki irade-i umûmiyyesi millet tarafından lâkaydî ile karşılanıyor. Meselâ sey-yar jandarma teşkilâtı yapmak isteniyor. Halk cevap-ı red veriyor. Gelen, yazılana uymuyor. Ve bu hal Meclis-i Umûmiden âmmeye muta' olmak kabiliyetini selb ediyor. Buna rağmen idarenin devam edebilmesi, halkın bu kabil teşkilâta itiyadından neş'et ediyor. Ancak, bu itiyadî itaat, tebaüd ve teneffür hissiyle daima müterafıktır. Bu tarz-ı mülâhazaya nazaran dahi, Meclis-i Millînin inkılâbı vücuda getirmek için lâzım gelen kuvvete menba' olamayacağı hükmünü vermek icap eder. O halde başka bir şey yapalım. Programın Meclise mukavemet görmeyecek aksamını kabul ettirerek kabul olunanların bahsettiği menfaate meclûb olacak halka istinad edelim. Düşünülünce görülür ki, bu da kabil-i icra bir fikir değildir. Çünkü eğer Meclis ruh itibariyle bu inkılâb-ı içtimaiyye ait teklif olunacak kanunları ta'dilsiz kabul etmeyecek halde ise muaddel eşkâlin bir nef'i te'min etmesine imkân olmaz.

Saniyen, asıl mesele icra ve teşri' kuvvetini haiz olan Meclise inkılâb-kâr bir şekil vermektir. Çünkü bu ezilmiş ve merbut olduğu noktalarda bile menfaat-i müşterekesini idrak etmemiş halka inkılâp idaresini hakkiyle te'sis ettirmek için bidayeten şu üç nevi nizamnâmeleri yapmak lâzımdır.

1. Meslek-i içtimailer mensuplarını birer cemiyet-i umûmiyye te'sisine sevk edecek nizamât, bu cemiyetler ileride mesleklerin makasid-ı müşterekesini tesbit ve Meclis-i Umûmiye gidecek mümessilleri irae eder.

2. İstihsal ve istihlâk kooperatifi ile zürra' sendikaları teşkile ve bunlar arasında ünyonlar yapmağa ait nizamât.

3. Nisbeten en ehemmiyetsiz olarak cüz-i tamm-ı idarilere ve bunların meclislerine ait nizamât. Bu nizamâtı bugünkü Millet Meclisi yapamaz. Kudretinin fevkindedir. Yapılsa, ellerine verilse ıslah maksadiyle bozarlar. Şu halde inkılâpkâr bir meclis vücut bulmazdan evvel meclis-i hâzıra ne yaptırılabilir?... Asıl teemmülü lâzım gelen cihet de budur. Dikkat olunmalıdır ki bugünkü Millet Meclisi bürokrat anası hâvi olmakla beraber halka mensup ve böyle bir programı idrake müsait anası muhtevidir. Ve eğer bunlarla bidayeten anlaşarak ilk meclis-i inkılâbın teşkili için Kanun-u Esasî ihzar ve intihab-ı mebusân nizamnâmesi tehiye olunursa bu meclisten muntazır olan azamî fayda elde edilmiş olur. Ve zaten bu maksadın artık katiyen takip edileceğinin ilânı bürokratların hiss-i mukavemetlerini inkisara uğratacağı cihetle meclisin dahilindeki ve haricindeki bürokratların da cidal ve mukavemetleri münkesir olmuş olur.

Çünkü evvelâ bu ana kadar devam eden hâl, halkın menfuru olan şekil olduğu,

Saniyen, devam edegelen şekli gayr-i kâfi bulan halkın bir kısmı inkılâba intizar ettikleri,

Salisen; yapılacak inkılâp neticesinde teessüs edecek şekil ruh itibariyle komünizme muvafık, şekil itibariyle Rusya Sovyet idaresine hattâ faik olacağı için; umûmî olan tereddütleri izale ve kısmen mevcut olan intizar, inkılâbı tatmin eyler.

Bugün halk ya müteredit veya muntazırdır. Ve bu şarkta doğan ruhun telâkkileri, itikatları za'fa uğratması demektir. Bu his olunmaksızın sirayet eden bir hâldir. Ve asıl inkılâpçılar buradan kuvvet alacaklardır. Muhtelif sahalarda tahaddüs eden iğtişâşlar, ihtiras ve fesad ile ne kadar meşbû olursa olsun bunların mânâsı da bugünkü idareyi reddir. Ve kudred-i inkılâbiyyede bu meyil isyan ve reddi, hâl-i hâzırı tahvil için en kabil-i istimâl ve istinad bir his halinde vaz'edebilmektir. Diğer cihetten inkılâp demek, artık devamına imkân kalmıyan bir şeklin yerine diğerini ikame etmek, bir sosyal sınıfın red ve inkâr edilerek hâkimiyetin diğer bir sosyal sınıfa geçmesi demektir. Bizi, şimdiye kadar devşirmelikten gelen hükûmet için hükûmet ve memurîn ruhu idare etti. Ve rehberi yanlış hesaplar, mugalâtalar ve nihayet mevk-i iktidara vusûl arzusu idi. Bunun yerine inkılâbı tasvir ettiğimiz şekilde yapmak tarih-i mazimizde yapılacak en dakik bir tahlilin icabını kabul olmakla beraber, şarktan gelen ruh-u sâriye de memleketimize ve ihtiyacımıza göre yerini vermektedir. Eğer biz inkılâbımızı sakat doğurmazsak hem halk çok kavi olabileceği gibi velûd ve feyzâver bir idareye malik olarak İngiltere'ye, Emperyalizme karşı mukavemetini en büyük nisbette iraeve imkân bulur. Hem de Rusya seylabının anif olarak bizden geçmesine mâni oluruz. Şuna pek dikkat lâzımdır ki, bizde mukavemet edecek teşkilâtın za'fı hasebiyle memurların bir kısmı ve zabitanın bazıları yağmagerâne hislere kapılmaktadırlar. Bunlar komünizmi teşkil edemezler. Ve idare olunmazlarsa mevcudiyet-i milliyeyi tahrib ederler. Vaki olacak müsademeler neticesinde eziliriz. Bizim bekamız âlemi cedid ile eski âlemin Adalar Denizi'nde, Akdeniz'de karşılaşması demektir. Eğer memleket dahili müsademâta ma'ruz kalırsa bu mücadele dahile geçer ve zayıf o kadar artar ki varlığından nişâne şayân-ı tefekkür olur. Hülâsa ilk iş Kanun-u Esasi ta'dilâtı ve intihap nizamnamesiyle meclise şekil vermektir. Bunun için de istinat edilecek şey meclisteki halkılar ve halkın ruhundaki tereddüt ve intizardır...

İlhan Tekeli - Selim İlkin, "(Kör) Ali İhsan (İloğlu) Bey ve Temsil-i Meslekî Programı," *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları 1923-1938 Sempozyumunda* (14-16 Ocak 1977) verilen bildirin Ek 1'i: (İstanbul: Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yay., 1977), s. 345-52.